

MDAG

M U L T I S C I P L I N A R Y A P P R O A C H E S
W I T H G E O G R A P H Y

Başvuru 24.02.2025 Received | Kabul 15.03.2025 Accepted
E-ISSN: 2980-1141 | <https://www.mdag.com.tr>
Cilt 3, Sayı 1 (2025), ss. 33-44
Doi.,

Atıf Bilgisi / Reference Information

Göçer, M., Canik, S., Demirdelen, A., Yılmaz, O., & Aytek Gökçehan, A., (2025). Sürdürülebilir Bir Gelecek İçin Türkiye’de Çevre Eğitimi. *Multidisipliner Yaklaşımlarla Coğrafya Dergisi*, 3(1), 33-44

Sürdürülebilir Bir Gelecek İçin Türkiye’de Çevre Eğitimi

Environmental Education in Turkey for a Sustainable Future

Meryem GÖÇER

Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, gcrmeryem53@gmail.com

Selma CANİK

Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, tcanik@hotmail.com

Adem DEMİRDELEN

Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, demirdelenadem5@gmail.com

Orhan YILMAZ

Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, orhan.ylmz@hotmail.com

Gökçehan AYTEK

Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, gkchntpl@gmail.com

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye'de çevre eğitiminin tarihsel gelişimi, mevcut durumu ve sürdürülebilir bir gelecek için önemi incelenmiştir. Çevre sorunlarının giderek arttığı günümüzde, çevre bilincine sahip bireyler yetiştirmek büyük önem taşımaktadır. Çevre eğitimi, genel olarak çevre sorunlarına duyarlı, çözüm üretebilen ve çevre bilinci yüksek bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Doğal kaynakların ve çevrenin sürdürülebilirliğinin tehdit altında olması, çevre eğitimi süreçlerinin yeniden değerlendirilmesini gerektirmektedir. Çevre eğitimi, hem formal eğitim kurumlarında hem de yaygın eğitimler aracılığıyla toplumun her kesimine ulaştırılmalıdır. 1950'li yıllardan itibaren artan çevre sorunları, çevre eğitiminin dünya genelinde yaygınlaşmasına ve küresel bir önem kazanmasına neden olmuştur. Türkiye'de çevre eğitiminin tarihsel gelişimine bakıldığında, 1950'li yıllardan günümüze çeşitli adımlar atıldığı görülmektedir. Ancak, özellikle okul öncesi ve yükseköğretim düzeylerinde çevre eğitiminin yetersiz olduğu dikkat çekmektedir. Bu nedenle, çevre eğitiminin müfredatta daha fazla yer alması, materyal ve kaynakların artırılması gerekmektedir. Sivil toplum kuruluşları da çevre eğitiminin verilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Sonuç olarak, çevre eğitimi sürdürülebilir bir gelecek için vazgeçilmez bir araçtır. Yaygın eğitimler, toplumun çevre sorunlarına karşı duyarlılığını ve farkındalığını artırabilir, bilgi ve becerilerini geliştirebilir ve davranışlarını değiştirebilir. Çevre eğitimi ile ilgili yapılan araştırmalar, konunun önemini açıkça göstermektedir. Bu çalışma, literatürdeki mevcut çalışmaların eksikliklerini gidermeyi ve alana katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çevre eğitimi konusunun sürekli gündemde tutulması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Türkiye, Çevre, Sürdürülebilirlik

ABSTRACT

In this study, the historical development, current situation and importance of environmental education in Turkey for a sustainable future were examined. In today's world where environmental problems are increasing, it is of great importance to raise environmentally conscious individuals. Environmental education generally aims to raise individuals who are sensitive to environmental problems, able to produce solutions and have high environmental awareness. The fact that the sustainability of natural resources and the environment is under threat requires re-evaluation of environmental education processes. Environmental education should be delivered to all segments of society both in formal educational institutions and through non-formal education. Increasing environmental problems since the 1950s have caused environmental education to become widespread around the world and gain global importance. When we look at the historical development of environmental education in Turkey, it can be seen that various steps have been taken since the 1950s. However, it is noteworthy that environmental education is inadequate, especially at pre-school and higher education levels. For this reason, environmental education needs to be included more in the curriculum and materials and materials need to be developed. Civil society plays an important role in informing the environmental education of countries. As a result, environmental education is an indispensable tool for a sustainable future. Non-formal education can increase the flexibility and quantity of the society against environmental problems, knowledge and skills can improve and behaviors can emerge. Examinations of environmental education show that the details are clearly visible. This study aims to eliminate existing errors in the literature and contribute to the field. The issue of environmental education needs to be constantly on the agenda.

Keywords: Education, Türkiye, Environment, Sustain.

Giriş

Çevre, canlıların yaşamlarını sürdürdükleri, etkileşimde bulundukları ve etkilendikleri alan olarak tanımlanabilir. Temel bir insan hakkı olan çevre, korunması gereken en değerli varlıklardan biridir. Sağlıklı bir toplumun inşası, ancak çevre sorunlarının çözülmesiyle mümkündür. Bu gerçek, günümüzde tüm dünyada kabul görmektedir (Negiz & Hayta, 2021, s. 150). Nüfusun sürekli artması ve doğal kaynaklara olan talebin yükselmesi, çevresel kaynakların kıtlaşması gibi önemli bir sorunu beraberinde getirmiştir. İnsanlar, doğanın dengesinin bozulduğu bir süreç içinde yaşamaktadır. Sanayileşme ile birlikte insanın doğa üzerindeki yıkıcı etkisi, yaşamı derinden etkilemektedir. Bu durum, çevre konusunda eğitim eksikliğinden de kaynaklanmaktadır. Çevreye dair bilgi eksikliği, çevre yanlısı davranışların ve kuruluşların oluşmasını engellemektedir. Bu nedenle, çevresel farkındalık, çevresel davranışların oluşmasında belirleyici bir faktördür (Matteson, 2013, s. 710). Bu bağlamda, çevre eğitimi ile çevre sorunları arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Çevre eğitiminin, artan çevre sorunlarının kontrol altına alınmasında ve çevreye duyarlı bireyler yetiştirilmesinde büyük önemi vardır. Çevre eğitimi, çevrenin korunması, iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için çevre yönetiminin önemli bir aracı olarak kabul edilmektedir. Bu eğitim sayesinde insanlar, çevre koruma konusunda bilinçlenir, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve tüketimi konusunda duyarlı hale gelirler. Çevre eğitimi 1970’li yıllardan itibaren sanayi devriminin ortaya çıkardığı çevre bozulmasının ele alınmasıyla çevre korunması bağlamında gündeme geldiği görülmektedir. 1977’de Tiflis’te düzenlenen Uluslararası Çevre Konferansı’nda çevre eğitimi, pratik çevre sorunlarının çözümüne yönelik disiplinler arası bir yaklaşımla, her bireyin toplumun etkin ve sorumlu katılımını sağlayarak yöneldiği bir konu ve uygulama olarak tanımlanmıştır (Özdemir, 2007, s. 25).

Çevre sorunlarının yarattığı endişe, 1970’lerden sonra uluslararası çalışmaların yapılmasını tetiklemiştir. Yukarıda bahsedildiği gibi, Tiflis Bildirgesi çevre eğitiminde bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Çünkü bu bildirgede, ulusal ve uluslararası düzeyde çevre eğitiminin nitelikleri, amaçları ve eğitim üzerindeki temelleri detaylı olarak ele alınmıştır. Uluslararası alandaki bu gelişmelerin yanı sıra, Türkiye’de de çevre eğitimi ile ilgili çalışmalar yürütülmüştür. Türkiye’de çevre eğitiminin amacı, insanların çevre konusunda sorumlu davranışlar sergilemelerini sağlayacak bilgi ve değerlerin oluşturulması olmuştur (Gökçe, Kaya, Aktay, & Özden, 2007, s. 454). Çevre kirliliğinin sorunlarına, insanların bencil davranışları ve çevreye karşı duyarsızlıkları neden olmaktadır. Bu olumsuzlukları engelleyebilecek olan yine insandır. Bu nedenle, etkili ve kalıcı bir çevre eğitime ihtiyaç vardır. Çevre sorunları yeni olmadığı gibi, çevre eğitimi de hayat boyu sürmesi gereken bir süreçtir. Çevre eğitimi, hem formal hem de informal yollarla bireylere çevreyle uyumlu bir yaşam biçimi benimsemek için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmayı hedeflemektedir. Eğitim, sadece okullarda değil, toplumun her alanında farklı şekillerde yaygınlaştırılmalıdır. Eğitimlerin içeriği, çevreye duyarlılığı artırmaya, farkındalık yaratmaya, doğal yaşamı korumaya ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine uygun olarak bireyleri bilinçlendirmeyi amaçlamalıdır.

Bu çalışmayla çevre eğitimi ve çevre bilinci ele alınmış, Türkiye’nin eğitim sisteminde çevre eğitiminin yeri incelenmiştir. Türkiye’de çevre eğitiminin güçlendirilmesi, sadece doğal kaynakların korunması için değil, aynı zamanda toplumsal kalkınma ve ekonomik sürdürülebilirlik için de önemlidir. Sürdürülebilir anlayışın topluma entegrasyonu, sadece eğitim politikalarının yeniden yapılandırılmasıyla değil, aynı zamanda kamu bilincinin oluşturulması ve bireylerin bilinçlenerek iş birliği içinde olmasıyla mümkündür. Bu çalışma, literatürdeki benzer çalışmaları desteklemekte ve mevcut eksikliği gidermeyi amaçlamaktadır.

Çevre ve Çevre Eğitiminin Önemi

Çevre, geniş kapsamlı ve farklı anlamlara gelebilen bir kavramdır. Bireylerin ve canlıların üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak zaman içinde etkili olan fiziksel, kimyasal, biyolojik ve sosyal faktörlerin belirli bir zamandaki toplamıdır. Başka bir anlamıyla ise insanın ya da diğer canlıların yaşamış olduğu alan olarak söylenebilmektedir (Ertük, 2017, s. 16). Genel olarak ise dünya üstünde hayatını sürdürün canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürmüş oldukları dış ortam olarak tanımlanabilmektedir. Bu sebeple çevrenin korunması, geliştirilmesi ve gelecek kuşaklara en iyi biçimde bırakılması gerekmektedir (Erten, 2006, s. 3). Özellikle 20. yüzyılda sanayileşmedeki hızlı artış, hava, su ve toprak kirliliğinin artmasına, iklim koşullarının değişmesine, bitki ve hayvan türlerinin yok olmasına ve atık sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu çevre sorunları giderek artmaktadır. Duyarlı bireyler yetiştirmek için etkili bir çevre eğitiminin önemi açıktır. Çevre sorunlarının, insanların yaşam biçimleri, değer yargıları ve tutumlarından kaynaklandığı düşünüldüğünde, bu sorunların çözümü için insan değerlerini ve tutumlarını değiştirecek bir çevre eğitimi anlayışı kritik önem taşımaktadır (Gökçe, Kaya, Aktay, & Özden, 2007, s. 454).

Çevre eğitiminin temel amacı, insanları ve toplumları çevre konusunda bilinçlendirerek gerekli bilgi ve davranışları kazandırmak, olumlu ve kalıcı tutumlar sergilemelerine yardımcı olmaktır (Demir & Yalçın, 2014, s. 7). Çevre eğitimi, dünyamızın geleceğini tehdit eden sorunların çözümü için vazgeçilmez bir araçtır. Bu eğitim sayesinde çevre bilincine sahip bireyler yetiştirilmesi hedeflenir. Çevre eğitimi, ekolojik bilgileri aktarmanın yanı sıra, bireylerin çevreye yönelik tutumlarının gelişmesini ve bu tutumların davranışa dönüşmesini sağlamayı amaçlar (Erten, 2006, s. 5). Bir başka açıdan ele alındığında ise çevre eğitimi çevreyle ilgili konularda bilinçli ve mevcut çevre sorunlarının çözümüne katkı sunacak ve yeni sorunların oluşmasını engelleyecek bilgi, beceri, tutum, kişisel ve toplumsal görev ve sorumluluklara sahip bir dünya nüfusu geliştirmek için hayat boyu süren bilimler arası bir yaklaşım şeklinde ifade edilmiştir (Moseley, 2000, s. 24). Çevre eğitiminin, giderek artan çevre sorunlarının kontrol altına alınması ve çevreye duyarlı bireyler yetiştirilmesi için hayati öneme sahip olduğu açıktır. Etkili bir çevre eğitimi, sonuçlarını hemen göstermesinin yanı sıra, uzun vadeli ve gözle görülür farklar yaratır. Çevre eğitimi, farklı yaklaşımlarla gerçekleştirilebilir. Öncelikle, fiziksel ve beşeri sistemler ile bu sistemlerin karşılıklı etkileşimlerinin algılanması ve öğrenilmesi amaçlanır. Ardından, çevre bilinci ve yorumu için çevre eğitimi uygulanır (Akınoğlu & Sarı, 2009, s. 7). Türkiye'de çevre eğitimi, genellikle kendiliğinden gelişen bir süreç olarak ele alınmaktadır. Eğitim seviyesinin yetersizliği, toplumsal ve kültürel özellikler gibi birçok nedenle toplumun çevre sorunlarına karşı yeterince bilinçli olduğu söylenemez. Yapılan araştırmalara bakıldığında çevre hakkındaki bilginin, çevreye dair tutum ve davranışların yeterli olmadığı yönündedir (Çolakoğlu, 2010, s. 153).

Yaşam boyu sürmesi gereken çevre eğitimi, kişiliğin şekillenmeye başladığı erken dönemlerden itibaren başlamalıdır. Okul öncesi dönem, yetişkinlikteki tutum ve davranışların temelini atıldığı kritik bir evredir. Bu dönemde kazanılan çevre bilinci, ileriki yıllarda bireyin kalıcı kişilik yapısını oluşturur ve geleceğine ışık tutar (Atasoy, 2006, s. 10). Çevre eğitimi, insanlara ve toplumlara çevre sorunlarının nedenlerini, sonuçlarını ve çözümlerini öğretir. Bu sayede bireyler, çevre sorunlarına karşı daha bilinçli ve aktif bir şekilde mücadele edebilirler. Çevre eğitimi, sadece bilgi vermekle kalmaz, aynı zamanda problem çözme, eleştirel düşünme ve karar verme becerilerini de geliştirir. Bu beceriler, çevre sorunlarına yönelik yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler üretmek için gereklidir. Çevre eğitimi, sürdürülebilir kalkınmayı destekleme konusunda da önemli bir rol oynar. Sürdürülebilir kalkınma, doğal kaynakların korunması, ekonomik büyümenin sağlanması ve sosyal adaletin tesis edilmesi gibi amaçları içerir. Çevre eğitimi, insanların doğal kaynakların sınırlı olduğunu, ekosistemlerin hassas dengelerini ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını daha iyi anlamalarını sağlar. Bu anlayış, sürdürülebilir uygulamaların benimsenmesine ve çevre dostu bir yaşam tarzının benimsenmesine katkıda bulunur.

Çevre eğitimi, bireysel ve toplumsal sorumluluğu artırarak da önemini gösterir. Bireylerin ve toplumların çevreye karşı sorumluluklarını anlamalarına yardımcı olur. Herkesin çevre sorunlarının çözümünde bir rolü olduğunu ve çevreye duyarlı davranışlar sergileyerek çevrenin korunmasına katkıda bulunabileceğini öğretir. Çevre eğitimi, insanları ve toplumları çevre sorunlarına karşı daha katılımcı olmaya teşvik eder. Bu durum, çevre sorunlarına karşı toplumsal farkındalığın artmasına ve çevre politikalarının oluşturulmasını kolaylaştırır. Çevre eğitimi, insanların çevreyle olan ilişkilerini daha iyi anlamalarına ve daha duyarlı davranışlarda bulunmalarına yardımcı olarak sağlıklı bir çevrede yaşama imkânı sunar ve yaşam kalitesini artırır. Temiz hava, temiz su, doğal güzellikler ve sağlıklı bir ekosistem, insanların hem fiziksel hem de zihinsel sağlığı üzerinde olumlu etkiler yaratır. Çevre eğitimi, insanların doğayla iç içe olmalarını, doğayı sevmelerini ve doğaya saygı duymalarını teşvik eder. Bu durum, insanların ruh sağlığı üzerinde olumlu sonuçlar doğurur. Tüm bu faydalar, gelecek nesillere yaşanabilir bir dünyanın bırakılması konusunda zemin oluşturur. Gelecek nesillere daha yaşanabilir, temiz ve sağlıklı bir dünya bırakmak çok önemlidir. Çevre bilinci içinde olan insanlar, doğal kaynakları koruyarak çevre kirliliğinin azaltılması ve sürdürülebilir uygulamaların desteklenmesinde önemli bir rol oynar. Bu sayede gelecek nesiller de bu kaynaklardan ve temiz çevreden yararlanabilir. Özetle, çevre eğitimi gelecek kuşakların çevreye daha duyarlı ve sorumluluk bilincinde olan insanlar olarak yetişmesine katkıda bulunur (Akyüz, 2019, s. 224-228).

Çevre sorunlarına yönelik ilk önemli uluslararası çalışma, Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın 5-16 Haziran 1972 tarihinde Stockholm'de düzenlediği konferansta alınan kararlarla başlamıştır. Bu konferansta çevre sorunları eğitiminin önemi vurgulanmış ve genç nesillerin ve yetişkinlerin çevre sorunları konusunda eğitilmesi gerektiği belirtilmiştir. Eğitimde, imkânları kısıtlı olanların da dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır. Konferansın amacı, toplumu aydınlatmak ve insanlara, nesillere ve topluluklara, çevrenin korunması ve iyileştirilmesi için gerekli sorumluluk bilincini kazandırmaktır. 1977'de Tiflis'te yapılan Çevre Eğitime Dair Hükümetler arası Konferansta, çevre eğitimi konusunda uluslararası iş birliğinin önemi vurgulanmış ve UNESCO ile UNEP'in girişimleriyle uluslararası toplumu kapsayıcı bir şekilde genişletilmesi kabul görmüştür. Tiflis Konferansı'nın bildirgesi ve önerileri, çevre eğitiminin eğitim sürecinde yer almasının bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir. 1987 yılında UNESCO ve UNEP iş birliği ile Moskova'da Uluslararası Çevre Eğitim ve Yetiştirme Kongresi düzenlenmiş ve çevre eğitimi konusunda yürütülecek çalışmalar belirlenmiştir. 1992'de Brezilya'nın Rio de Janeiro şehrinde düzenlenen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı'na sadece liderler değil, uluslararası ve bölgesel örgütler, gönüllü kuruluşlar, kadın, çocuk, yerli halklar, çiftlik, işçi gibi grupların temsilcileri de katılmıştır. Burada yayınlanan Gündem 21 ve diğer kararlar, çevre eğitime yeni bir boyut kazandırmıştır (Tanrıverdi, 2009, s. 91-92).

Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik, bir durumun veya sürecin belirsiz bir zaman diliminde devam ettirilmesi olarak ifade edilir. Genel olarak, sürdürülebilirlik farklı açılardan ve şekillerde algılanabilir ve bu doğrultuda çeşitli şekillerde tanımlanabilir. Temel olarak sürdürülebilirlik, ekolojik sistemlerin fonksiyonlarını, süreçlerini ve üretkenliklerini gelecekte de devam ettirebilme yeteneği olarak bilinir. Dünya kaynaklarının ve çevrenin, insan faaliyetleri sonucunda tükenme noktasına geldiği genel kabul gören bir görüştür (M.Turner, 2008, s. 400). Dolayısıyla sürdürülebilirlik doğanın sunmuş olduğu kaynakların kendiliğinden yenilenebilmesine imkân tanıyan hızda kullanım sağlamaktadır. Bir başka şekli ile ele alındığında ve ekonomik bakımdan değerlendirildiğinde ise sürdürülebilir kalkınma kelimesiyle birlikte ele alınarak üretim sürecinde yenilenebilir kaynaklara yönelmek ve üretim faaliyetinin çevreye olan etkisinden sorumlu olmak şeklinde tanımlanmıştır (Yavuz, 2010, s. 65). Bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınma kavramı da sıklıkla sürdürülebilirlik yerine kullanılmaktadır. Dünya Çevre ve

Kalkınma Komisyonu'nun tanımına göre, sürdürülebilir kalkınma, bugünün insan ihtiyaçlarını gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerinden ödün vermeden karşılayabilmektir. Bu tanım, insan faaliyetlerinin bütünü kapsamakta ve farklı konuları içine almaktadır. 2005 yılında Birleşmiş Milletler Dünya Zirvesi'nde sürdürülebilir kalkınma, ekonomik kalkınma, sosyal kalkınma ve çevrenin korunması olmak üzere üç başlık altında tanımlanmıştır (Nations, 2005, s. 5). Ekonomik anlamda bakıldığında sürdürülebilirliğin sağlanması dünya kaynaklarının sınırlı olması nedeniyle ekonomik faaliyetler bakımından kaynak kullanımında duyarlılığın sağlanması iken sosyal kalkınma açısından sürdürülebilirlik ise salt tüketim toplumundan çevreye duyarlı ve bu bilinçle tüketim yapmakta olan toplumlara dönüşümü ifade eder. Son olarak çevrenin korunması bakımından sürdürülebilirlik de çevre ile etkileşimde çevreyi en doğal şekilde tutabilecek davranışlar sergilemek ve insan faaliyetleri sonucu zarar gören ya da yok olan ekolojik çevreyi geri kazanma girişiminde bulunmak şeklindedir. 1980'lerin başlarında ortaya çıkan ve sonlarına doğru belirginleşen ikinci çevrecilik akımı, birinci akımdan farklı olarak daha geniş destek bulmaya başladı. Bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınma kavramı devletler, iş dünyası ve ekonomistler tarafından benimsendi ve desteklendi. Akımın geniş çapta destek bulmasının nedenlerinden biri, 1984'te Antarktika üzerinde ilk kez tespit edilen ozon deliği idi. Bilim insanları, ozon tabakasındaki incelmelerin her bahar tekrarlandığını ve durumun insan etkisinden kaynaklandığını saptadı. Aynı zamanda, sürdürülebilir kalkınma kavramı ortaya çıktığından beri birçok farklı şekilde tanımlanmıştır. Bu durum, kavramın belirsizleşmesine neden olmuştur. Genellikle kavram farklı şekillerde tanımlanırken, çevre bilimciler biyoçeşitlilik ve çevresel esneklik boyutlarıyla ilgilenmiş, sosyologlar ise topluluk içindeki sosyolojik ilişkilerin korunmasının gerekliliğine öncelik vermiştir. Sürdürülebilir kalkınma kavramının daha net bir şekilde tanımlanması konusunda atılan ilk adım, kurumsal düzeyde olmuş ve hem ekonomik hem de çevresel boyutuna odaklanılmıştır (Yeni, 2014, s. 184-185). Çevresel sürdürülebilirlik bir ekonominin varlığının ön şartı olan insan hayatının devam etmesi için gerekli hayat desteğini sağlayan doğal çevrenin nitelik ve niceliğine odaklanır. Bu durum, neoklasik ve çevrebilimsel iktisat akımları tarafından doğal sermaye olarak isimlendirilmektedir. Doğal çevre, dünya üstünde hayatın sürmesi için gıda, barınma vb. temel gereksinimlerin yanında hayat için gerekli uygun iklim ve atmosfer şartlarını sağlar. İnsanlarında içinde olduğu dünyada hiçbir canlı türünün yalnız başına var olması mümkün değildir. Çünkü bütün canlılar birbiri ve diğer cansız varlıklarla etkileşim içinde olduğu ekosistem parçalarıdır. Bu noktada ekosistemin bütün parçaları karmaşık olarak birbirine bağlıdır. Bu bağlamda ekosistemin bir bölümünün yok edilmesi veya zarar görmesi diğer bölümlerinde etkilenmesi demektir.

Çevre Eğitimi'nde Yaygın Eğitim ve Öğretim Yöntemleri

Çevre sorunlarının giderek arttığı günümüzde, bilinçli bireyler yetiştirmek büyük önem taşımaktadır. Çevre eğitimi, hem formal eğitim kurumları aracılığıyla hem de yaygın eğitimlerle toplumun her kesimine ulaştırılması gereken bir süreçtir. Yaygın eğitimler, toplumun çevre sorunlarına karşı duyarlılığını ve farkındalığını artırmada, bilgi ve becerilerini geliştirmede ve davranışlarını değiştirmede önemli bir rol oynamaktadır. Çevre eğitiminde önemli olan uygulama kısmının varlığıdır ve bu da yaygın eğitimlerle mümkündür (İlgar, 2007, s. 41). Yaygın eğitimin amacı, toplumun her kesiminde, özellikle kentsel ve kırsal alanlarda, doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin önemini anlamak, doğal kaynakları korumak ve gelecek nesillere aktarmak için çevre bilincini artırmak ve çevre sorunlarına karşı bir strateji oluşturmaktır (Kızıroğlu, 2000, s. 20). Yaygın çevre eğitiminin çevre problemlerinin çözülmesinde ve etkinliğinin artırılmasında her zaman yapılması gereken bir eğitim basamağıdır. Bu bağlamda toplumun bütün kesiminin çevre eğitiminden geçirilmesi gerekmektedir. Türlerine göre bakıldığında ise yaygın eğitim kurumlarına halk eğitim merkezleri, mesleki eğitim merkezleri, eğitim ve uygulama okulları, iş eğitim merkezleri, bilim sanat merkezleri, özel kurslar, gibi birçok eğitim kurumları örnek olarak verilebilmektedir (İlgar, 2007, s. 42). Halk eğitim merkezleri ve

eğitim odalarında beslenme, sağlık, çocuk bakımı, ev ekonomisi gibi derslerin yanı sıra, bu derslerin içeriğinde çevre temizliği ve bakımı, çevrenin hastalıkların yayılmasındaki rolü, suların temizliği, atıkların ve çöplerin sağlığa zarar vermeyecek şekilde toplanması, çevre temizliğinde dikkat edilmesi gereken kurallar gibi çevre eğitimi konularına da yer verilmektedir. Hizmet içi eğitimlerde de çevre eğitimine yaygın olarak yer verilmektedir. Teknolojinin sürekli gelişmesi ve değişmesiyle birlikte sağladığı yararların yanı sıra zararları da göz önünde bulundurulmalıdır. Hizmet içi eğitimlerde verilen teknolojik eğitimin yanı sıra çevre eğitimi de verilmektedir. Çalışanların çevre duyarlılığının artması ve bu bağlamda çalışma yaşamına yeni başlayanların da duyarlı hale getirilmesi mümkün olabilmektedir. Bu noktada, çevre eğitime dair uygun tutum ve davranış kalıplarının geliştirilmesi gerekmektedir. Gerekli ders araçları ve eğitim programlarının hazırlanmasıyla bu duruma yönelik kurslar uygulanmalıdır. Günümüzde sürdürülebilir çevre ve kalkınma amaçlarına ulaşmada gönüllü kuruluşlar da önemli bir rol oynamaktadır. Yaygın eğitimler, gönüllü kuruluşlar aracılığıyla da verilebilmektedir. Yaygın çevre eğitiminin verildiği bir diğer alan ise medya ve basındır. Medya, toplumun bütününe hitap etmektedir. Bu nedenle, yazılı basında çevre eğitimi alanlarının artırılması faydalı olacaktır. Günümüzde dijital çağı yaşanması, dijital platformların çevre eğitimi konusunda etkili bir araç olarak kullanılmasının önünü açmıştır. Sosyal medya kampanyaları, geniş kitlelere ulaşarak çevresel problemler ve sürdürülebilir çözümler konusunda farkındalık oluşturmaktadır. Özetle, çevre eğitiminde yaygın eğitim yöntemleri, toplumsal alanda çevre bilincinin artması konusunda önemli bir imkân sunmaktadır. Topluluk temelli etkinlikler, doğa yürüyüşleri, atölye çalışmaları, dijital eğitim ve sanat projeleri gibi yaklaşımlar, insanların çevreye olan duyarlılığını geliştirirken sürdürülebilir bir davranış sergilemeye de yardımcı olmaktadır (Bademli, 1997).

Türkiye’de Çevre Eğitimi

Türkiye’de çevre eğitiminin tarihsel gelişimi, çevrenin bozulmasına ilişkin düşüncelerin başladığı 1950’li yılların başına kadar uzanmaktadır. Çevre eğitiminin ulusal müfredata adaptasyonu ve Türk toplumuna çevre bilincini aşılama konusunda önemli çalışmalar yapılmıştır. Bu nedenle, çevre eğitimi konusu çok eski zamanlardan beri gündemdedir. 1970’li yıllara gelindiğinde ülke önemli çevre sorunlarıyla karşı karşıya kalmış ve sanayileşme ile kentleşmenin artmasıyla bu sorunlar daha da artmıştır. Bu duruma çözüm olarak birtakım sivil toplum kuruluşları ortaya çıkmış ve çevre bilinci teşvik edilmek istenmiştir. Bu bağlamda, bu yapıların Türkiye’de çevre eğitimi konusunda önemli bir rol üstlendiği söylenebilir (Ay, Atasoy, & Güleç, 2023, s. 221). Türkiye’de en eski çevre kuruluşu olarak 1955 yılında doğaya ve çevresel değerlere ilgi duyan 40 kişi tarafından Türkiye Tabiatını Koruma Derneği kurulmuştur. Bu dernek, ülkede gerçekleştirilen ilk çevre hareketlerinden birine örnek teşkil etmektedir. 1955 yılından 1970’li yıllara kadar dünyada benzer hareketlenmeler yeni şekillenmeye başlarken, Türkiye özgün çevre konularını ele almaya odaklanmıştır. Kısa bir süre sonra, 1972’de gönüllülerden oluşan Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu kurulmuştur. Bu kuruluş, çevre bilincini artırmaya ve sürdürülebilir bir program sunmaya çalışmıştır. Çevre sorunları uzun süredir varlığını koruyan bir konu olmuştur. Devlet, Beş Yıllık Kalkınma Planları ile sorunları ele almak adına adımlar atmıştır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967), ekonomik ve sosyal hedefler temasıyla ülkenin sağlık statüsünün ve çevrenin iyileştirilmesi hususunda amaçlar edinerek çevre sorunlarına değinmiştir. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972) ile çevre sağlığı iyileştirmeleri yoluyla sıtma gibi bulaşıcı hastalıklarla mücadele için sağlık şartlarının iyileştirilmesi amaçlanmıştır. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977), kaynakların yetersiz kullanımının çevre sorunlarının temel sebebi olduğunu kabul ederek ilk kez tamamen çevre sorunlarına odaklanmıştır. Çevre sorunlarının sanayileşme ve gelişmeyi engellemeden çözülmesi gerektiği ifade edilerek tarımsal alanda kentleşme, sanayileşme ve modernleşmede önleyici politikalar vurgulanmıştır. Dördüncü ve Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planları ile çevre sorunlarının önlenmesi ve ortadan

kaldırılması için çalışılmasının yanı sıra çevrenin korunması hususuna da ağırlık verilmiştir. Bu kalkınma planlarını takip eden diğer kalkınma planları da her birinin eksikliğini tamamlamaya çalışmıştır. 1982 Anayasası ile birlikte çevre kavramı Türkiye'de yasal bir zemine oturmuştur. 56. maddede herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğu, dolayısıyla çevreyi geliştirme, çevre sağlığını koruma ve çevre kirlenmesini önlemenin hem devletin hem de vatandaşların görevi olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda bu madde ile ilişkili olarak 1983'te yürürlüğe giren Çevre Kanunu ile çevrenin tüm bileşenlerini ele alan kapsamlı bir perspektif sunulmuş devletin ve vatandaşların çevrenin korunması ile ilgili sorumlulukları ifade edilmiştir. Nitekim kanun, çevrenin korunmasına dair birçok düzenlemeyi getirmiştir (Ay, Atasoy, & Güleç, 2023, s. 221-222).

Çevre konusuna önemin artmasıyla birlikte eğitim alanında 1990 yılında ilköğretim genel müdürlüğü ile UNESCO arasında sözleşme imzalanıp İlköğretimde Çevre Eğitimi Öğretmen El Kitabı hazırlanmıştır. Bu kitap çevre eğitimi öğretmek için ana kaynak niteliğini taşımıştır. Türkiye'de çevre eğitime bakıldığında, genel olarak kendiliğinden gelişen bir süreç olduğu söylenebilir. Ancak eğitim boyutu istenilen düzeyde değildir. Türkiye'de genel eğitim, örgün ve yaygın olarak verilmekte olup çevre eğitimi de bu sistemin içinde yer almaktadır. Okul öncesi eğitimden üniversite eğitimine kadar örgün eğitimin sağlanması konusunda önemli adımlar atılmıştır. Ancak, eğitimin en verimli dönemi olan okul öncesinde yeterli düzeyde bir çevre eğitimi uygulanamamaktadır. Temel politika, araç ve eğitim açısından eksikliklerin tespit edilerek okul öncesinde çevre için gerekli duyarlılığın aşılandığı bir çevre eğitiminin verilmesidir (Çolakoğlu, 2010, s. 161-162). Okul öncesi dönem, öğrenciler için çevrenin keşfedildiği, iletişimin öğrenildiği ve çevreye dair farklı düşüncelerin oluşturulduğu önemli bir dönemdir. Ancak, bu dönemdeki eğitim programlarında çevre eğitime dair amaç, kazanım ve kavramlar yetersizdir. Özellikle çevre eğitimi ile ilgili bölümlerin öz bakım yeteneklerine odaklandığı tespit edilmiştir. Çevre temizliğine vurgu yapılması gibi örnekler verilebilir. Bu alanda etkinliklerle çocuklarda çevre farkındalığı oluşturulması amaçlanmıştır (Gülay & Ekici, 2010, s. 78). Türkiye'de ilköğretim ve ortaöğretim programlarına bakıldığında ise çevre eğitimi isimli seçmeli veya zorunlu bir dersin olmadığı bu bağlamda coğrafya, sosyal bilgiler gibi diğer derslerin içerisinde çevreye dair bazı ilişkilendirmeler yapılarak çevre ile doğrudan ya da dolaylı bir biçimde ilişkilendirmelerin yapıldığı görülmektedir. Bu derslerin yanında hayat bilgisi isimli derste de öğrencilerin çevre bilinci geliştirme ve çevredeki kaynakların etkin olarak kullanma yeteneklerinin kazandırılması amaç edinmiştir. Tüm bunların yanı sıra doğal afetler konusunda da bilgi sahibi olma korunma yöntemlerinin bilgilendirilmesi amaç edinilmiştir. Türkiye'de yükseköğretim programlarında ulusal düzeyde yerleşmiş ve uygulanan belirli bir çevre eğitimi politikası bulunmamaktadır. Üniversiteler, ders programlarını ve içeriklerini kendileri düzenlemektedir. Bu nedenle, yükseköğretimde çevre ile ilgili konularda standart bir eğitim altyapısı oluşmamıştır. Üniversitelerin çağdaş bir eğitim vermesi, sağlam bir çevre bilincini bireye kazandırabilmesi açısından önemlidir. Bu sebeple üniversitelerin sadece çevre bölümünde değil, doğrudan çevreyle ilgili konuların verilmesi uygun olacaktır. Bu tür eğitimler, gelecek yıllarda toplum için önemli bir rol üstlenecek ve gelişime olumlu yansıtacaktır (Demir & Yalçın, 2014, s. 17).

Türkiye'de Çevre Eğitiminde Etkili Kuruluşlar

Türkiye'de okul öncesinden yükseköğretime kadar örgün ve yaygın eğitimler devlet kontrolü altındadır. Okullarda okutulacak derslerin belirlenmesinden içeriğine kadar birçok konuda devlet belirleyici rol üstlenmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'de eğitim Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) aracılığıyla sunulmaktadır. Ayrıca, Türkiye'de çevre ile ilgili birçok bakanlık, örgüt, dernek ve yapılanma bulunmaktadır. MEB, hem okul öncesi hem de ortaöğretim eğitim programlarında çevre eğitime yer

vermektedir. Bununla birlikte, ülke genelinde gerçekleştirdiği program ve projelerle çevre eğitimi konusunda faaliyetler yürütmektedir. Çevre Uyum Projesi, Okullarda Orman ve Çevreyi Koruma Bilincinin Geliştirilmesi Projesi gibi projeler bunlara örnek olarak verilebilir. Bu bağlamda, Türkiye’de çevre eğitimi konusunda MEB’in büyük bir rol üstlendiği söylenebilir. Türkiye’de çevre eğitime katkı sağlayan bir diğer bakanlık Sağlık Bakanlığı’dır. Bakanlık, 1994’ten bu yana Çevre Sağlığı Programı kapsamında 25 kitap yayınlamıştır. Ayrıca, 4 Avrupa Çevre ve Sağlık Bakanları Konferansı’na katılmıştır. Ulusal Çevre Sağlığı Programı’nı oluşturarak, etkili bir çevre eğitimi için hem halkın hem de personelin eğitilmesi üzerine öneriler sunmuştur. Bu bakanlıkların yanı sıra Kültür Bakanlığı, Tarım Bakanlığı ve Enerji Bakanlığı gibi diğer bakanlıkların da çevre eğitimi üzerinde rolü olduğunu söylemek mümkündür (Gürcüoğlu, 2013, s. 160-162).

Türkiye’de bilinçli bir çevre eğitiminin oluşturulmasında sivil toplum kuruluşları (STK’lar) da önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, öncelikle Greenpeace Türkiye’den bahsedilebilir. Greenpeace Türkiye, çevreyi koruma amacıyla nükleer enerjiye karşı kampanyalar, plastik kirliliğine karşı eylemler ve ormanların korunması için projeler gibi aktif faaliyetlerde bulunmaktadır. Ayrıca, çevreye zarar veren gerçek veya tüzel kişileri protesto ederek kamuoyunun dikkatini çekmektedir. Greenpeace Türkiye, çevre sorunlarına dikkat çekmesi, farkındalık yaratması ve çözüm önerileri sunması bakımından önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye’de kaynakların kısıtlı olması nedeniyle, ağırlıklı olarak iklim değişikliği ve enerji, Akdeniz’i Koruma, Tarım Kampanyası ve Nükleersiz Gelecek gibi çalışmalara odaklanmaktadır. Türkiye’de TEMA Vakfı, WWF-Türkiye ve ÇEKÜL Vakfı gibi diğer STK’lar da çevre eğitimi alanında önemli çalışmalar yapmaktadır. Bu STK’lar, eğitimler, kampanyalar, projeler ve araştırmalar yoluyla çevre bilincinin artırılmasına ve çevre sorunlarına çözüm bulunmasına katkı sağlamaktadırlar (Arslan, 2011, s. 250). Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV) da çevre eğitiminde dikkat çeken önemli bir sivil toplum kuruluşudur. Vakıf, kuruluşundan itibaren Mavi Bayrak programını başlatmış, 1995’te Eko-Okullar, 1996’da Çevrenin Genç Sözcüleri ve 2004’te Okullarda Orman programlarını Türkiye’de uygulamaya koymuştur. Ayrıca, çevrenin korunmasına yönelik girişimlerde bulunarak projelerine devam etmektedir. Özellikle enerji ve su tasarrufu, iklim değişikliğinin önlenmesi ve sürdürülebilir turizm gibi alanlara katkıda bulunmak amacıyla Yeşil Anahtar programını yürütmektedir (TÜRÇEV, 2018, s. 3).

Türkiye’de çevre eğitiminde önemli bir rol üstlenen diğer bir yapı medya kuruluşlarıdır. Türkiye Çevre Kanunu, medya kuruluşlarına çeşitli görevler yüklemiştir. Yaygın eğitim kapsamında, radyo ve televizyon programlarında çevrenin önemi ve çevre bilincinin geliştirilmesi konularına yer verilmesi zorunlu kılınmıştır. Ayrıca, özel radyo kanallarında ayda en az yarım saat eğitici yayın yapılması ve bu yayınların %20’sinin izlenme ve dinlenme oranlarının yüksek olduğu saatlerde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), bu yayınların takibinden sorumludur. Medya, toplumu doğrudan etkileyebilen güçlü bir araçtır ve çevre eğitimi konusunda duyarlılık ve bilinci artırabilir. Türkiye’de kitap okuma oranının düşük, televizyon izleme ve sosyal medya kullanım oranlarının yüksek olması nedeniyle, medya toplumun tamamına ulaşabilme ve etkileşim sağlayabilme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle, çevre eğitimi için önemli bir araçtır (Gürcüoğlu, 2013, s. 167).

Sonuç ve Öneriler

Sürdürülebilir bir geleceğin inşa edilmesinde çevre eğitimi gerek bireyler gerekse toplum bilincini oluşturmada kritik bir önem taşır. Türkiye’de çevre eğitiminin yaygınlaştırılması, sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşma konusunda önemli bir adımdır. Bu noktada çevre eğitimi insanların doğal kaynakları koruması, çevre problemlerinin farkında olmaları ve çözüm üretmeleri konusunda önemli rol oynar. Çevre eğitimi, doğa yanlısı bireyler yetiştirerek çevre bilinci yüksek ve çevre sorunlarına duyarlı vatandaşlar oluşturmayı amaçlar. Ayrıca, çevreye duyarlı bir toplum yaratmayı

hedefler. Genel eğitim sisteminde, çevre koruma ve sürdürülebilir kalkınmanın giderek daha etkili bir araç haline geldiği görülmektedir. Çevre eğitimi anlayışı, doğayı tanıma ve koruma duyarlılığının geliştirilmesiyle sınırlı kalmayıp, insan-doğa etkileşiminin tüm yönlerini kapsayan sürdürülebilir kalkınmayı sağlayacak insan unsurunun yetiştirilmesine kadar genişlemiştir. Eğitsel anlamda, genel eğitim süreçlerinin bir parçası olmanın ötesine geçerek, tüm eğitim süreçlerinin içeriğine yayılan bir uygulama haline gelmiştir. Bu bağlamda, çevre eğitimi yaklaşımlarının genel eğitim yaklaşımlarının etkinliğini artırmak için fırsatlar sunduğu söylenebilir. Nitekim günümüzde eğitimin temel görevlerinden biri de doğayı ve çevreyi tanıma, korumaya yönelik davranışların kazanılması şeklindedir. Çevre eğitiminde temel amaç, edinilen bilgilerin davranışa dönüştürülmesini sağlamaktır. Bu nedenle, çevre eğitimine erken yaşlarda başlamak önemlidir. Özellikle okul öncesi ve ilköğretim dönemlerinde öğrencilere bilgi vermek, tutum ve davranışlarının şekillenmesi açısından kritiktir. Erken yaşlarda alınan eğitim, bireylerin ileriki yaşamlarında davranışlarına yansır. Etkili bir çevre eğitimi, öncelikle eğitimin her kademesinde oluşturulmalıdır.

Çevre eğitimi konusunda, uluslararası alanda olduğu gibi Türkiye'de de çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Türkiye'de okul öncesinden ortaöğretime kadar eğitim sistemi, genel olarak devlet kontrolündedir ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından koordine edilmektedir. Bu nedenle, MEB çevre eğitimi konusunda önemli bir rol üstlenmektedir. Türkiye'de okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim eğitim sistemlerinde çevreyle ilgili doğrudan dersler bulunmamaktadır. Çevre eğitimi, diğer derslerin içine dağıtılarak verilmeye çalışılmaktadır. Bu durum, Türkiye'de çevre eğitimine yeterince önem verilmediği algısını yaratabilmektedir. Bir diğer ifadeyle çevre konularının diğer derslere entegre edilmesi bu alanda verilen eğitimin zayıflamasına yol açmaktadır. Çevre eğitimi konusunda okullarda verilen eğitimin içeriği, çevre bilincinin oluşturulmasında kritik öneme sahiptir. Türkiye'de birçok bakanlık ve sivil toplum kuruluşu (STK), çevreyle doğrudan veya dolaylı olarak ilgilenmektedir. Tarım, orman, hayvancılık, sağlık ve turizm gibi alanlarda çevreyle ilgili faaliyetler yürütülmektedir. Bu kurum ve kuruluşların, toplumu eğitme ve bilinçlendirme konusunda önemli etkileri bulunmaktadır.

Sonuç olarak, sürdürülebilir bir gelecek için çevre eğitimi sadece eğitim kurumlarıyla sınırlı değildir. Kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları da çevre eğitimi konusunda önemli aktörlerdir. Bu kurumlar, toplumun çevre bilincini artırmaktadır. Medya da çevre eğitimi sürecinde etkili bir araçtır. Medyanın çevre sorunlarını gündeme taşıması ve farkındalığı artırması, toplumun çevre eğitimi almasına önemli katkı sağlamaktadır. Özetle, Türkiye'de çevre eğitiminin güçlendirilmesi, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada hayati öneme sahiptir. Eğitim sisteminin çevre bilincini artıracak şekilde yeniden yapılandırılması, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliği içinde desteklenmesi ve medyanın etkin kullanılması, Türkiye'nin çevre eğitimi konusunda geleceği için atılabilecek önemli adımlardır. Bu bağlamda, çevre eğitiminin toplumun tüm kesimleri tarafından benimsenmesi gereken bir yaşam biçimi haline getirilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Akınoğlu, O., & Sarı, A. (2009). *İlköğretim Programlarında Çevre Eğitimi*. M.Ü.Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi (30), 5-29.
- Akyüz, Y. (2019). *Çevre Sorunları Eğitiminin Temel Amaçları ve Temel İlkeleri*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 13(1), 223-230. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000645.
- Arslan, H. (2011). *Bir doğrudan eylem hareketi olarak greenpeace (Yeşil Barış)*. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi (23), 247-258.
- Atasoy, E. (2006). *Çevre İçin Eğitim : Çocuk Doğa Etkileşimi*. (1. Baskı). Ezgi Kitabevi.
- Ay, S., Atasoy, E., & Güleç, S. (2023, 09 04). *Dünyada ve Türkiye’de Çevre Eğitiminin Tarihsel Gelişimi*. International Scientific Conference. Bursa, Türkiye: Global Challenges for Global Science .
- Bademli, R. R. (1997). *Ulusal çevre eylem planı:Doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunması*. Devlet Planlama Teşkilatı.
- Çolakoğlu, E. (2010). *Haklar Söyleminde Çevre Eğitiminin Yeri ve Türkiye’de Çevre Eğitiminin Anayasal Dayanakları*. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 88, 151-171.
- Demir, E., & Yalçın, H. (2014). *Türkiye’de Çevre Eğitimi*. Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi, 7(2), 07-18.
- Erten, S. (2006). *Çevre Eğitimi ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır*. Çevre ve İnsan Dergisi, 65(66), 1-15.
- Ertük, R. (2017). *İlkokul Öğrencilerinin Çevre Sorunları ve Çevre Eğitime Yönelik Algıları*. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18(3), 12-24. <https://doi.org/10.17679/inuefd.354142>
- Gökçe, N., Kaya, E., Aktay, S., & Özden, M. (2007). *İlköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları*. Elementary Education Online, 6(3), 455-468.
- Gülay, H., & Ekici, G. (2010). *MEB okul öncesi eğitim programının çevre eğitimi açısından analizi*. Türk Fen Eğitimi Dergisi, 7(1), 74-84.
- Gürcüoğlu, S. (2013). *Türkiye’de çevre eğitiminde kamu örgütleri, sivil toplum örgütleri ve medyanın rolü*. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(3), 154-170.
- İlgar, R. (2007). *Çevre Eğitiminde Yaygın Eğitimin Rolü ve Önemi*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23, 38-50.
- Kızıroğlu, İ. (2000). *5.Uluslararası Ekonomi ve Çevre Sorunları Sempozyumu:Ana konu çevre eğitimi*. Hacettepe Üniversitesi.
- M.Turner, G. (2008). *A Comparison of the limits to growth with 30 years of reality*. Global Environmental Change, 18, 397-411.
- Matteson, J. (2013). *The virtue of environmental creativity*. Sage Publications, 22(6), 703-723.
- Moseley, C. (2000). *Teaching for Environmental Literacy*. Clearing House, 74(1), 20-25.
- Nations, U. (2005). *Resolution adopted by the general assembly on 16 September 2005*. General Assembly.
- Negiz, N., & Hayta, Y. (2021). *Çevresel davranış ve çevre eğitimi:Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma*. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 30(1), 149-179.
- Özdemir, O. (2007). *Yeni bir çevre eğitimi perspektifi:Sürdürülebilir gelişme amaçlı eğitim*. Eğitim ve Bilim Dergisi, 32(145), 23-39.
- Tanrıverdi, B. (2009). *Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Açısından İlköğretim Programlarının Değerlendirilmesi*. Eğitim ve Bilim Dergisi, 34(151), 89-103.
- TÜRÇEV. (2018). *Türkiye Çevre Eğitim Vakfı Faaliyet Bülteni*. TURCEV.

- Yavuz, A. (2010). *Sürdürülebilir kavramı ve işletmeler açısından sürdürülebilir üretim stratejileri*. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(14), 63-86.
- Yeni, O. (2014). *Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma : Bir yazın taraması*. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(3), 181-208.

EXTENDED ABSTRACT

The increasing severity of environmental issues in the 21st century—such as global warming, ecosystem degradation, biodiversity loss, and the unsustainable consumption of natural resources—necessitates a transformative rethinking of educational paradigms. In this context, the study titled "Environmental Education in Turkey for a Sustainable Future" critically examines the historical development, current status, and future-oriented significance of environmental education in Turkey, with particular emphasis on its role in fostering sustainable thinking, environmental responsibility, and behavioral transformation.

The research is grounded in a comprehensive literature review and adopts a qualitative-descriptive methodology to analyze how environmental education has evolved in national and international contexts. Drawing upon foundational global initiatives such as the 1972 Stockholm Conference, the 1977 Tbilisi Intergovernmental Conference, and the 1992 Earth Summit in Rio de Janeiro, the study situates environmental education within the global discourse of sustainability and highlights its interdisciplinary and transformative potential. The United Nations frameworks, including Agenda 21 and Sustainable Development Goals (SDGs), are presented as pivotal references that underscore the imperative for environmental literacy as a form of global citizenship.

In the Turkish context, the study traces environmental education back to the 1950s and critically analyzes its institutionalization within the national education system. Despite constitutional guarantees and legislative developments such as the 1982 Constitution’s Article 56 and the 1983 Environmental Law, the study finds that environmental education in Turkey remains fragmented, particularly at pre-school and higher education levels. The integration of environmental content into curricula has been partial and inconsistent, often subsumed under broader subjects such as social studies or science without a dedicated focus or pedagogical strategy. As a result, environmental education has not yet achieved its full potential in shaping ecologically literate and responsible citizens.

The study underscores that environmental education should be implemented across both formal and non-formal learning platforms. Formal education—including curriculum design, teacher training, and the development of age-appropriate materials—is essential for embedding sustainability values into the foundational stages of human development. Non-formal education, on the other hand, such as public awareness campaigns, community workshops, and media initiatives, plays a complementary role by extending environmental awareness beyond classroom walls into the everyday lives of citizens. In particular, the role of civil society organizations such as TEMA, Greenpeace Türkiye, WWF, and TÜRÇEV is recognized as instrumental in engaging the public through grassroots mobilization, project-based learning, and policy advocacy.

Another significant dimension explored in the study is the concept of *sustainability*—not merely as an environmental imperative, but as an integrated paradigm encompassing ecological, economic, and social dimensions. Sustainable development, as defined by the Brundtland Commission, is interpreted not only as a development strategy but as a value system that reorients human interaction with nature. The study explores how environmental education can serve as the pedagogical backbone of this value system by equipping individuals with the knowledge, attitudes, and skills necessary to adopt environmentally responsible lifestyles.

Moreover, the research discusses the role of environmental education in promoting critical thinking, problem-solving, and participatory decision-making. These competencies are vital in empowering learners to understand the causes and consequences of environmental degradation and to act as change agents within their communities. The study asserts that environmental education should

foster ecological ethics, not through didactic instruction alone, but through experiential and inquiry-based pedagogies that cultivate a sense of environmental stewardship and planetary responsibility.

The research concludes by proposing a multi-actor, holistic approach to environmental education policy and practice in Turkey. Recommendations include the expansion of environmental education into early childhood curricula; the institutionalization of environmental science as a distinct field in higher education; the professional development of teachers with environmental pedagogical competence; and the active involvement of governmental and non-governmental institutions in the design and dissemination of educational programs. Additionally, the integration of digital technologies, including social media and e-learning platforms, is encouraged as a means to reach wider audiences and enhance engagement.

Ek bilgiler

Çıkar çatışması bilgisi: Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması çatışması bulunmamaktadır.

Destek bilgisi: Araştırmada herhangi bir kurum/kuruluştan destek alınmamıştır.

Etik onay bilgisi: Araştırmada etik kurul gerekli görülmemiştir.

Katkı oranı bilgisi: Araştırmada katkı oranı yazarlar arasında eşit değerdedir.